

**OTVORENA
VRATA
PRAVOSUDA**

YUCOM
Komitet pravnika
za ljudska prava

broj 35

Alternativne krivične sankcije u sudskoj praksi

LIČNI STAV

Dr. Olga Tešović

Uprkos činjenici da su i Tokijskim pravilima Ujedinjenih nacija, i Evropskim pravilima Saveta Evrope date preporuke i smernice državama članicama za razvijanje delotvornih sistema vanzavodskih sankcija, u našoj zemlji je njihova primena retka i nedovoljna. Postavlja se pitanje zašto je to tako? Zapravo postoji više uzroka takvog stanja – od nedovoljno jasno određenih zakonskih odredbi i pravnih praznina u ovoj oblasti, preko neadekvatne organizacije Povereničke službe, do nedovoljne edukacije javnih tužilaca i sudija u oblasti vanzavodskog sankcionisanja, pa, na kraju, izbegavanja primene ovih sankcija od strane sudija zbog punitivne retorike koja vlada u javnosti i opšte nepopularnosti ovih mera.

U nedavno sprovedenom istraživanju među sudijama krivičnih odeljenja osnovnih sudova u Republici Srbiji, većina anketiranih sudija je odgovorila da su u praksi značajno češće izricali uslovnu osudu i novčanu kaznu kao zamenu za kaznu zatvora, umesto predviđenih alternativnih sankcija (kućni zatvor, kazna rada u javnom interesu, kazna oduzimanje vozačke dozvole, poravnanje učinioca i oštećenog, uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom). Kao ključne razloge za nedovoljnu primenu alternativnih sankcija u praksi su označili nedovoljnu saradnju sa drugim državnim ustanovama i institucijama, zatim očekivanje javnosti da se na krivična dela reaguje oštrijim sankcijama, kao i nejasnoće u zakonskom tekstu i pravne praznine u ovoj oblasti.

Zaoštravanje kaznene politike često se u javnosti, od strane državnih zvaničnika, uz svesrdnu pomoć medija, predstavlja kao jedini mogući odgovor na kriminalitet, te u takvoj opštoj klimi građani u ogromnoj većini smatraju da je najadekvatnija reakcija države na izvršenje krivičnog dela kazna zatvora. Od navedenog nisu imune ni sudije koje u takvoj atmosferi ne odstupaju od ranije ustaljene prakse izricanja praktično tri vrste sankcija: uslovne osude za lakša krivična dela, kazne zatvora za teža i novčane kazne za znatno manji broj krivičnih dela. Čak i poslednjih godina simbolično povećanje izricanja alternativnih sankcija (i to pre svega najrepresivnije među njima – kućnog zatvora), ne doprinosi mnogo izmeni opšteg stava koji je prisutan u pravosuđu, a to je da navedene sankcije zapravo nisu „prave“ sankcije, odnosno da se sa njima ne može postići nikakva svrha.

Kako promeniti navedenu lošu praksu? Kako približiti sudijama, kao i javnim tužiocima i njihovim zamenicama, pa i opštoj javnosti, neophodnost i racionalnost primene vanzavodskih sankcija? Prvo što nosioci pravosudnih funkcija i građani svakako treba sa sigurnošću da znaju jesu nesporne pozitivne strane primene alternativnih sankcija:

- smanjenje zatvorske populacije i to u slučajevima kada se inače izriču kratkotrajne

kazne zatvora do jedne godine. Naime, već duže vreme u naučnoj literaturi se ukazuje na postojanje negativnih efekata prevashodno kratkotrajne kazne zatvora i to u vidu njene neefikasnosti na planu resocijalizacije učinioca i visoke stope povrata, kao i štetnih posledica koje ima po ličnost osuđenog zbog izolacije i dodira sa ostalim osuđenima. Takođe se ukazuje na činjenicu da je reč o skupoj krivičnoj sankciji, uz prisutnu stigmatizaciju osuđenika, a i vrlo često se radi o lošim uslovima izdržavanja navedene kazne, zbog prenatrpanosti zatvorskih ustanova. Sve više se nastoji pronaći adekvatna zamena za kratkotrajnu kaznu lišenja slobode, pa se rešenje traži u alternativnim sankcijama;

- smanjenje troškova, jer se primenom alternativnih sankcija šteti novac, s obzirom da je njihovo izvršenje znatno jeftinije nego izvršenje kazne zatvora. Posebno u uslovima konstantnog porasta zatvorske populacije u

mere, ali je taj stepen ispaštanja i odmazde prema učiniocu krivičnog dela znatno manji nego kod kazne lišenja slobode koja znači izolaciju i deprivaciju osuđenog lica. Dakle, ovde je akcenat na tretmanu i rehabilitaciji, a ne na odmazdi. Primena alternativnih sankcija je znatno humanija od kazne lišenja slobode, jer ne dovodi do izolacije osuđenog lica i gubitka porodičnih i socijalnih kontakata, niti gubitka posla, već, naprotiv, one obezbeđuju podršku porodice, a u pojedinim slučajevima čak mogu voditi i do sticanja zaposlenja ili obuke za određeno zanimanje;

- šire učešće društvene zajednice prilikom njihove realizacije. Naime, za razliku od kazne lišenja slobode koja se realizuje u zatvorenoj, izolovanoj ustanovi, u izvršenju većine alternativnih sankcija aktivno učestvuje ne samo osuđeni i probaciona služba, već i različiti delovi društva, poput nevladinih organizacija, dobrotvornih udruženja i

Foto: Aleksandar Roknić

svetu, pa i kod nas, a što iziskuje ogromna novčana izdvajanja države, rešenje u alternativnim sankcijama čiji su troškovi izvršenja znatno niži, pokazuje se kao racionalno i nužno;

- veća mogućnost individualizacije sankcije i njeno bolje prilagođavanje učiniocu krivičnog dela i okolnostima pod kojima je delo izvršeno, u poređenju sa kaznom zatvora. Alternative kazni zatvora su po kvalitetu znatno fleksibilnije u primeni i primarno teže ostvarenju rehabilitacije učinioca, te njegovoj integraciji u društvo. Stoga je prilikom odabira vrste i mere krivične sankcije koja zamenjuje kaznu zatvora, neophodno da sud detaljnije sazna podatke o okrivljenom i o njegovoj porodičnoj i socijalnoj situaciji, te bi naročito bili od koristi izveštaji centara za socijalni rad, kao i izveštaji koje probacioni službenici (poverenici) izrađuju na zahtev tužilaštva ili suda, a kako bi se lakše procenilo koja je sankcija u konkretnom slučaju najdelotvornija;

- humaniji, manje represivan odnos prema osuđenom licu. To ipak ne znači da alternativne sankcije nisu u suštini represivne

volontera čija je uloga da pomažu u nadzoru nad izvršavanjem alternativnih sankcija. Ono što je bitno kod alternativnih sankcija jeste da građanstvo aktivno učestvuje u programima pomoći i podrške osuđeniku, kroz različite forme delovanja građanskih udruženja, te se na taj način učinilac krivičnog dela ne oseća ni odbačenim od društva, niti oseća u toj meri, kao prilikom izvršenja kazne zatvora, stigmatizaciju zbog učinjenog dela.

Da bi se podstakla primena alternativnih sankcija kod nas, po uzoru na razvijene probacione sisteme u svetu, neophodna je veća i neposrednija saradnja između sudova i javnih tužilaštava, sa jedne i Povereničke službe, sa druge strane, i to prevashodno na lokalnom nivou. Moguće je, recimo, tokom krivičnog postupka ustanoviti praksu dostavljanja izveštaja od strane poverenika o ličnosti okrivljenog i o njegovoj porodičnoj i socijalnoj situaciji, slično kao što već postoji sa nadležnim centrima za socijalni rad, sa procenom da li bi se u konkretnom slučaju mogla primeniti određena alternativna sankcija. Time bi se, bez obzira na

Zaoštravanje kaznene politike često se u javnosti, od strane državnih zvaničnika, uz svesrdnu pomoć medija, predstavlja kao jedini mogući odgovor na kriminalitet, te u takvoj opštoj klimi građani u ogromnoj većini smatraju da je najadekvatnija reakcija države na izvršenje krivičnog dela kazna zatvora. Od navedenog nisu imune ni sudije

Čak i poslednjih godina simbolično povećanje izricanja alternativnih sankcija (i to pre svega najrepresivnije među njima – kućnog zatvora) ne doprinosi mnogo izmeni opšteg stava koji je prisutan u pravosuđu, a to je da navedene sankcije zapravo nisu „prave“ sankcije, odnosno da se sa njima ne može postići nikakva svrha

nepostojanje konkretne zakonske norme koja izričito propisuje tu obavezu poverenika, mogla ustanoviti praksa po uzoru na brojna napredna uporednopravna rešenja gde je probaciona služba u obavezi da dostavi sudu detaljan izveštaj o okrivljenom (pre-sentence report) sa predlogom vrste i mere krivične sankcije.

Nema nikakve prepreke da se takva praksa na lokalnom nivou kod nas ne ustanovi, s obzirom da ne postoji zakonska norma koja bi takvu praksu zabranjivala (i što bi?), a navedeno je u skladu sa međunarodnim pravnim aktima iz ove oblasti koje je naša država ratifikovala. Zapravo započinjanje ovakve prakse bi bio uvod i preporuka za normativne izmene i dopune krivičnopravnih odredbi u ovom pogledu, kao što je uostalom i bila praksa u svim razvijenim probacionim sistemima. Naime, prvo su sudije u anglosaksonskim (Engleska i Vels, SAD) i u pojedinim evropskim državama (Holandija) u saradnji sa probacionim službenicima uvodili različite vidove i kombinacije vanzavodskih sankcija i mera u realnost, a tek potom su, na osnovu takve pravosudne prakse, nastajala konkretna zakonska rešenja.

Dakle, zaključak je da je neophodna neposrednija i šira komunikacija između suda, javnog tužilaštva i nadležne povereničke službe, a sve u cilju da se ustanovi jedan pravosudni lanac na lokalnom nivou koji bi gotovo svakodnevno rešavao tekuće probleme u izvršenju alternativnih sankcija i time podstakao njihovu značajniju i kvalitetniju primenu.

**Autorka je v. f. predsednika
Osnovnog suda u Požegi i članica
Forum sudijsa Srbije**